

DR. A. VAN DE BEEK

Altijd dat kruis

Altijd dat kruis

DR. A. VAN DE BEEK

Altijd dat kruis

KokBoekencentrum Uitgevers • Utrecht

Ontwerp omslag: Geert de Koning
Illustratie omslag: © Ann Chapin, *Crucifixion*, 2008.
<https://theholysface.wordpress.com>, Ann@AnnChapin.com
Lay-out binnenwerk: Prezns, Marco Bolsenbroek

ISBN 978 90 211 7062 6
ISBN 978 90 211 7063 3 (e-book)
NUR 700
www.kokboekencentrum.nl

© 2018 KokBoekencentrum, Utrecht

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

BIJ HET OMSLAG

Op het omslag staat een icoon van Ann Chapin. In het centrum staat de gekruisigde Christus. Links op de icoon staan de huilende vrouwen rond zijn moeder Maria, rechts de treurende discipel Johannes en achter hem de Romeinse hoofdman. Deze is de enige die niet bedroefd is. Hij heeft de belijdenis uitgesproken: ‘Waarlijk, deze mens was Gods Zoon.’ Hij weet al op Goede Vrijdag dat dit de wijze is waarop God in de wereld aanwezig is. Deze wereld is afgebeeld als de muren van een amfitheater, de plaats waar de martelaren gedood werden, en daarachter de huizen van de gewone wereld. In het theater dat die gewone wereld opricht om het spel gaande te houden wordt Christus gekruisigd.

Aan de voet van het kruis zit Maria van Magdala. Zij is niet bij Maria de moeder van Jezus en de andere vrouwen. Zij zit vlak bij de schedel van de oude Adam, die op iconen over de kruisiging vrijwel altijd wordt afgebeeld. Volgens een legende stond het kruis op het graf waar de schedel van Adam begraven was – symbool van de dood van de oude mensheid. Maria van Magdala was ooit bezeten door zeven demonen. Jezus had haar bevrijd. Zou door zijn dood de oude wereld van de demonische machten terugkeren? Zij is er vlakbij. Maar ze omarmt de voet van het kruis, waaruit de wortels van de boom van het leven schieten.

Allen dragen een aureool, teken van de verheerlijking in het eeuwige leven in Christus, ook de vertwijfelde Maria van Magdala en de Romeinse bevelhebber van het executiepeloton. Hij zag het al, want hij kijkt naar Jezus, net als een van de vrouwen. Maria de moeder van Jezus

en de andere vrouwen kijken alle kanten op. Johannes en Maria van Magdala richten hun blik naar de aarde waar het graf van Adam is. Maar allen dragen de glorie van God, midden in het theater waar de martelaren sterven in het spel van de wereld.

INHOUD

Bij het omslag	5
Inleiding	9
1. God – zichtbaar aan het kruis	11
2. Het werkelijke leven	21
3. Gods wil	33
4. God is liefde, maar niet lief	49
5. Alleen in dit leven	63
6. Als God weg is	75
7. Moe van het moeten	93
8. Als je jong bent	105
9. En de opstanding dan?	117
10. Leven in de Geest van Christus	131
11. Zondagmorgen	143
12. Genieten van Gods goede gaven	153
Ten slotte	157

INLEIDING

Bij een gesprek over een van mijn vorige boeken vroeg een van de deelnemers of ik niet een keer zou willen schrijven over de missionaire betekenis van mijn theologisch werk. Ik heb die uitdaging aanvaard en deze nog iets verbreed met de vraag naar de pastorale en pedagogische betekenis. Deze horen immers nauw samen. Het gaat om de vraag wat mensen met deze theologie moeten, wat ze eraan hebben.

In dit boek probeer ik een antwoord te geven op deze vraag. Telkens weer komt de vraag op wat je moet met de theologie van het kruis. Als je het altijd over het kruis hebt, is dat dan geen sombere theologie? En kun je ooit genieten als je alleen maar naar het kruis kijkt? Er is toch ook de opstanding?

Ik zou me makkelijk van deze vragen kunnen afmaken. Het gaat er niet om of mensen vinden dat ze er wat aan hebben of er iets mee kunnen. Het evangelie is niet naar de mens, het is een aanstoot voor Joden en een dwaasheid voor Grieken. Dat zou echter juist dit evangelie geen recht doen. Het is immers evangelie: een goed bericht en dat bericht is bedoeld voor mensen. Er zal toch minstens duidelijk gemaakt moeten worden waarom het dan een goed bericht is.

Met opzet heb ik de aanstoot die de theologie van het kruis geeft in de titel aangegeven. Moet dat nu, altijd weer dat kruis? Altijd de donkere kanten van het leven, het lijden, de zonde, de dood? Er zit ook een verwijzing in naar het aanstootgevende karakter van het kruis als zodanig. Een positief verhaal is theologisch aantrekkelijker en

ook in de kerk geldt de kracht van positief denken. Een theologie van het kruis past mensen niet, past moderne mensen niet en past vooral moderne christenen niet. Mensen lopen weg bij de traditionele kerken en zoeken bijeenkomsten met meer blijdschap, expressie, positieve woorden en een boodschap die prettig in het gehoor ligt.

Ik kan met mijn theologie niet tegen hen op. Ik wil het ook niet. Ik ben het helemaal met Paulus eens: ik heb mij voorgenomen niets anders te weten onder u dan Jezus Christus en Hem als de Gekruisigde (1 Kor. 2:2) en als iemand een ander evangelie brengt, die zij vervloekt, want er is geen ander evangelie (Gal. 1:6-8). Het is alleen dit evangelie dat een troost is voor treurende, bevrijding voor gevangenen, leven voor doden. Zonder dit evangelie had ik het pastoraat niet kunnen doen en niet kunnen preken voor mensen die de dood niet alleen aankunnen, laat staan het leven. Daarvan hoop ik iets duidelijk te maken en ik hoop dat helder wordt dat juist leven naar dit evangelie de hoogste vreugde is, zodat je, bevrijd van het eindeloze moeten, ook nog eens gewoon kunt genieten van de kat in je tuin.

Zegert de Graaf, Tjerk de Reus en Dick Schinkelshoek waren bereid om het manuscript van commentaar te voorzien. Ik ben hun veel dank verschuldigd voor hun opmerkingen, die tot substantiële wijzigingen en aanvullingen hebben geleid.

1. GOD – ZICHTBAAR AAN HET KRUIS

‘Ik heb mij voorgenomen niets te weten onder u dan Jezus Christus en Hem als de Gekruisigde’ (1 Kor. 2:2). Dat schrijft Paulus aan de gemeente in Korinte, waar mensen enthousiaste christenen waren. Zij waren vol van de Geest en in zijn kracht had de een nog meer gaven dan de ander. Gods wet en menselijke wetten konden hen niet hinderen om als vrije mensen te leven door de Geest die geen grenzen kent. Het was een bruisende gemeente. Met zo’n gemeente kun je indruk maken, missionair zijn in de havenstad Korinte en van betekenis voor de hele wereld.

Midden in deze competitie van enthousiasten en bij de wedijver om te laten zien dat je nog vrijer bent dan anderen komt Paulus met een ander verhaal. Hij begint niet over de Geest, maar over Jezus. Hij begint niet met enthousiasme, maar met het kruis. Dat is voor hem niet een aspect naast andere, waaraan de Korintiërs ook eens wat aandacht zouden moeten geven, maar de hele inhoud van het geloof. De Korintiërs kunnen niet zeggen: ‘Zeker, Paulus, je hebt gelijk. Jezus is gekruisigd voor onze zonden. Maar Hij heeft ook zijn Geest gegeven, die de Geest van kracht en vrijheid is.’ Paulus ontkent niet dat gelovigen leven door de Geest en hij weet van de gaven van de Geest: ‘Niemand kan zeggen dat Jezus de Here is dan door de Heilige Geest’ (1 Kor. 12:3). Hij ontkent niet dat de Geest kracht verleent, maar het is de kracht waarin Christus is opgestaan (Rom. 1:4). Hij ontkent niet dat christenen vrij zijn, maar dat is vrij van de zonde omdat ze met Christus gestorven zijn. Ze zijn helemaal vernieuwd, zelfs een nieuwe schepping, niet omdat ze nu helemaal zichzelf mogen zijn, maar omdat ze in Christus zijn

(2 Kor. 5:17). Alles draait om Christus. En alles draait om Hem als de Gekruisigde. In Hem is ons leven gestorven en nu leven wij, niet in het zichtbare en soms oorverdovend hoorbare enthousiasme van mensen met geestelijke gaven, maar verborgen in Hem bij God in de hemel (Kol. 3:3).

Waar zou Paulus anders moeten beginnen? ‘Niemand heeft ooit God gezien’, schrijft Johannes (Joh. 1:18). God is onzichtbaar voor stervelingen. Hij is in de hemel, in een werkelijkheid die niet op zoveel lichtjaren bij ons vandaan is, maar die het heelal met al zijn lichtjaren te boven gaat, van een totaal andere orde, onzichtbaar, onbevattelijk. ‘Niemand heeft ooit God gezien – de eniggeboren God heeft Hem ons verklaard’, schrijft Johannes erbij. Daar hebben mensen altijd moeite mee gehad – dat Jezus God is. Zelfs de vertalers van de Bijbel hebben er moeite mee gehad. Ik ken geen vertaling die gewoon simpel vertaalt wat er in het Grieks staat: ‘De eniggeboren God.’ Mag het iets minder? Dan maak je er ‘de eniggeboren Zoon’ van of iets dergelijks. De Nieuwe Bijbelvertaling voegt daar tenminste nog aan toe: ‘die zelf God is.’ Maar gewoon, radicaal: ‘de eniggeboren God’ – dat is mensen blijkbaar te veel. Voor Johannes is het duidelijk: God kun je alleen kennen doordat Hij zichtbaar wordt, tastbaar voor menselijke handen en hoorbaar voor menselijke oren, zichtbaar met zijn handen en voeten die uitgescheurde wonden hebben van het hangen aan het kruis. Als Tomas, die een hooggeestelijke opvatting van God had, met die mens wordt geconfronteerd verandert alles voor hem en zegt hij: ‘Mijn Here en mijn God’ (Joh. 20:28).

Waarom hebben mensen er zoveel moeite mee de Gekruisigde volmondig, ongeconditioneerd te belijden als God? Is dat omdat zij bij God denken aan een hoogste ideaal, het Schone en het Goede, de volkomen esthetische en morele perfectie? God is het hoogste waarnaar we streven en het eindpunt van het menselijke verlangen. Hoe

kan een man met vreselijke wonden, die doodsbang was in de nacht voor zijn dood en stierf zonder iemand die Hem troostte, zelfs zonder God, ons hoogste ideaal zijn? Hoe kan Hij God zijn? Een ideale God – daar kunnen we iets mee, maar met de gekruisigde God niet.

En zit er misschien ook nog iets anders achter het verzet tegen de aanvaarding van de Gekruisigde als de enige ware God? Is er ook niet de behoefte om zelf iets van God in ons te hebben? Met de voorstelling van God als Geest die kracht en vrijheid geeft, kunnen we wat. Hij geeft ons inspiratie, zodat we uitstralen mensen van God te zijn. Hij schenkt ons vrijheid die boven regels uitgaat en ruimte biedt om onszelf te zijn. Met de boodschap van de vernieuwende en bevrijdende kracht van de Geest kunnen we wat in de wereld. Maar wat moet je met een verhaal dat je confronteert met lijden, vertwijfeling, onrecht en schuld?

In het Nieuwe Testament vinden we iets terug van het hedendaagse charismatische christendom en de reactie van Paulus daarop. Wat in het Nieuwe Testament ontbreekt, is de gedachte dat christenen de maatschappelijke en politieke structuren moeten veranderen. Het is opvallend hoezeer christenen in de beginperiode zich afzijdig hielden van de politiek. Er waren geen christelijke zeloten, zoals die er waren in het jodendom van de eerste eeuw. De apostelen staan geen christelijke staatkundige theocratie voor. Veeleer accepteren ze de bestaande politieke orde, omdat die van een andere orde is dan het koninkrijk van God. Ze hebben ook geen ideaal van een rechtvaardige samenleving waarvoor christenen zich moeten inzetten, want ze zijn ervan overtuigd dat aardse macht altijd berust op geweld en dat het met deze wereld morgen niet beter wordt. Ze bidden alleen om een overheid die een stil en rustig leven dient. Dat is het omgekeerde van politieke omkeer.

Dat wil niet zeggen dat christenen niet heel veel bijdragen aan de maatschappij en zelfs de maatschappij veranderen. Dat is echter gevolg van hun leven in Christus en niet een doel op zichzelf, laat staan dat het de kern van het christelijk geloof zou uitmaken. Die kern is volgens het Nieuwe Testament dat Christus is gestorven en opgestaan, dat Hij die geboren is als zoon van David de Zoon van God gebleken is. Christenen participeren in Hem. Zij worden in Hem ingedoopt. Zij delen in zijn dood, zijn met Hem begraven in de doop. Zij leven niet meer voor zichzelf, want Christus leeft in hen. Zij leven niet meer hun eigen leven, want ze zijn met Christus gestorven en leven nu zijn leven, met Hem opgestaan. Daarom is hun thuis in de hemel. Ze hebben deel aan het verheerlijkte lichaam van Christus.

Juist omdat ze leven in zijn werkelijkheid gedragen zij zich op aarde anders dan andere mensen – ze weten zich in elk geval daartoe geroepen en soms wordt het ook zichtbaar. Dat is niet omdat ze er in de wereld iets mee willen bereiken, maar omdat ze zo zijn. Ze hechten niet aan hun leven en daarom kunnen ze mensen met besmettelijke ziekten helpen. In de derde eeuw was er in Rome een verschrikkelijke epidemie. De aristocratie vertrok ijlings en zelfs de beroemdste arts liet zijn patiënten in de steek. Christenen bleven om zieken te verzorgen en de doden waardig te begraven. Niet dat de ziekte hun voorbijging. Maar hoe zou je een ander in de steek laten als je leeft in Christus die zich over mensen in nood ontfermd heeft en daaraan is ten onder gegaan in een bittere dood? Hoe zou je de dood vrezen als je in Hem leeft? Niets kan ons scheiden van Hem.

Paulus is niet negatief over enthousiaste uitingen van het geloof. Ze mogen er zijn. Niet iedereen hoeft dezelfde uitingen te hebben. Er zijn veel verschillende gaven. Daar zit niet zijn probleem. Zijn kritiek op de Korintiërs is dat

ze te veel de aandacht op die expressies richten en daardoor de kern op de achtergrond raakt. Ze zijn zo bezig met de gaven van de Geest dat ze de Gekruisigde dreigen te vergeten. En om Hem gaat het.

Dat is niet alleen bij Paulus zo, maar het is de algehele lijn van het Nieuwe Testament. Bij de ene auteur krijgen de gaven meer aandacht dan bij de ander. Lukas is er positiever over dan Paulus, terwijl Petrus zich nog meer dan Paulus helemaal richt op Christus die geleden heeft en op de vreemdelingschap van de christenen in de wereld. Bij allen staat echter Christus die gekruisigd is centraal.

Als we de geloofsuitingen centraal gaan stellen, ontstaat er makkelijk een competitie tussen christenen. Dat was ook in Korinte het geval. Dat was niet alleen een wedstrijd tussen gelovigen. Ze beroemden zich ook elk op hun eigen voorganger, die meer van het geloof had dan die van anderen: Paulus, Petrus, Apollos – wie is de beste? Paulus wijst terug naar Hem om wie het geloof gaat: Christus, en dan wel Christus als de Gekruisigde, want ook met ‘Ik ben van Christus’ kun je gaan meedoen in de competitie. Dan wordt Hij een in het rijtje van de befaamde voorgangers. Achter de Gekruisigde valt niet veel te roemen, behalve in zwakheid, in pijn, in berouw. Achter Hem aan moet het je niet verbazen als je verdrukt wordt, schrijft Petrus (1 Petr. 4:12). Hij heeft dat van zijn Heer geleerd.

Christenen moeten niet alleen voorzichtig zijn met geestelijke uitingen van het geloof. Eenzelfde voorzichtigheid is geboden met de ethische vruchten van het geloof. Ook daar ontstaat makkelijk een competitie van betere en nog betere christenen. Jakobus benadrukt dat geloof zonder werken dood is, maar keert zich heftig tegen onderscheid in de kerk. Rijken verdienen geen voorrang, want hun rijkdom geeft niet aan dat ze een bijzondere zegen van God hebben gekregen. Jakobus richt zich op het praktische leven van christenen, maar hij heeft niets

met een theologie van de vooruitgang of welvaart. Wie gelooft in de Here der heerlijkheid kent geen rangen of standen meer (Jak. 2:1). Die kent alleen Hem die zich voor ons gegeven heeft.

De schrijvers van het Nieuwe Testament ontvangen met vreugde de effecten van het geloof in Christus, maar die mogen nooit Hem in wie we geloven overschaduwen. Nog erger wordt het als die in de plaats van Hem komen en Hij hooguit een hulpmiddel is om de bedoelde effecten te bereiken.

De geestelijke hoogstandjes van de charismatische christenen kunnen zo hoog worden dat ze niets meer met de harde werkelijkheid van het kruis van Christus hebben. Dat was het geval bij de gnostiek. Gnostici waren alleen geïnteresseerd in de Geest waaraan onze geest participeert. De hardheid van de materiële wereld moest je zo snel mogelijk achter je laten. Licht en vrijheid had je in de geestelijke wereld en het geestelijke leven. In de tijd van het Nieuwe Testament begint dat denken al op te komen. In de tweede eeuw bereikt het zijn hoogtepunt. De nieuwtestamentische auteurs die daarmee te maken krijgen, verzetten zich er krachtig tegen. De Judasbrief put zich uit in scheldwoorden tegen dit soort mensen, net als de tweede Petrusbrief. Johannes zegt dat je hen niet in je huis moet ontvangen (2 Joh. 1:10), dat wil zeggen: in de samenkomst van de gemeente, die in die tijd in de regel nog ergens in een huis was. Ze horen niet bij ons en ze hebben nooit bij ons gehoord, want anders waren ze niet hun eigen weg gegaan (1 Joh. 2:19) met hun eigen goddelijke fantasieën, weg van Hem die onze ogen hebben gezien, onze oren gehoord, onze handen getast (1 Joh. 1:1) zoals Tomas die werd uitgenodigd zijn handen te leggen in de tekenen van Jezus' kruisdood (Joh. 20:27). Wie het geloof in de gekruisigde Christus vangt door het eigen geestelijke leven, hoe enthousiast en

hoe rijk ook, is een vijand van het kruis, een vijand van de Gekruisigde en een vijand van God.

Dat ligt voor de ethiek niet anders. Wie het werken aan het koninkrijk van God in de plaats stelt van de gekruisigde Koning van de Joden, leeft voor grootse idealen, maar het is een koninkrijk van God zonder God. Dan gaat het om menselijke idealen, maar niet meer om het evangelie van Christus.

Het evangelie van het kruis wordt bevestigd in de opstanding van Jezus. Wat zou het geloof in Christus voor zin hebben als Hij niet was opgestaan? Als Christus niet is opgestaan, dan zijn we de beklagenswaardigste van alle mensen, want dan zijn we nog in onze zonde, schrijft Paulus. Hij schrijft dat in dezelfde brief als waarin hij zozeer de Gekruisigde centraal stelt. Hij begint met de Gekruisigde en eindigt met de opstanding (1 Kor. 15).

Dat wil niet zeggen dat de opstanding de kruisiging tenietdoet, laat staan het spreken daarover overbodig maakt. Integendeel, beide horen onlosmakelijk samen. Ze gaan over de ene Heer. Zijn kruisdood en verrijzenis zeggen samen wie Hij is. Hij is gestorven om onze zonden en opgewekt tot onze rechtvaardigmaking. Hij stierf om ons, mensen, en om onze redding. Hij stierf omdat Hij de schuld van de wereld droeg. Uit die dood heeft de Vader Hem opgewekt. Door Hem is de dood overwonnen, dat wil zeggen: de dood als oordeel over onze misdaden. Dus als Jezus niet is opgestaan, dan zijn we nog in onze zonden, onder het gericht van God. Dan heeft de Vader zijn weg niet aanvaard als de weg naar het leven en dan moeten we met Jezus stoppen bij de godverlatenheid van het kruis. Dan is het zelfs niet meer de moeite waard om Hem te begraven. Dan is Hij afgeschreven en met Hem al zijn aanhangers en de hele godvergeten mensheid.

Maar nu, Christus *is* opgestaan, zegt Paulus. Wat betekent dat? Lukas geeft in het boek Handelingen een aantal

preken weer. De meeste lopen uit op de opstanding van Christus. De conclusie van Paulus is niet dat we niet meer bang hoeven te zijn voor de dood, maar dat Jezus ons oordelen zal (Hand. 17:31), ‘deze Jezus die jullie gekruisigd hebben’ (Hand. 2:36). Jezus is opgestaan uit de dood. Hij gaat dus over dood en leven en daarom heeft Hij het eindoordeel over mensen. Dat geldt niet alleen voor de Joden, maar voor de hele wereld, inclusief de wijsgeren van Athene. En het oordeel gaat over de vraag of we geloofd hebben in de Zoon van God (Joh. 3:18).

Geloven is niet iets voor kennisgeving aannemen. Het gaat om heel je persoon, zelfs heel je werkelijkheid. Het is in Christus worden ingedoopt, met Hem begraven worden in zijn dood in de doop (Rom. 6:3). Zoals Hij onze dood stierf, zo sterven wij in de doop zijn dood. Ons eigen leven is met Hem en in Hem ondergegaan. Dat geldt ook voor onze zonden en ons bestaan als zondaar. Daarom kunnen we ook niet meer in de zonde leven (Rom. 6:6). En als we, in Christus ingedoopt, met Hem gestorven zijn, dan zullen we ook met Hem opstaan, om te leven, vrij van de zonde, zo vrij daarvan als Jezus is, want niet meer ik leef, maar Christus leeft in mij en ik leef in Hem. Daarop komt alles aan: zijn we in Hem die onze dood stierf en ons leven is? Zó wordt de wereld door Hem die is opgestaan geoordeeld.

Als we deelhebben aan Hem, dan delen we zijn bestaan. Dat bestaan is op aarde de weg van het kruis: lijden onder de zonde, lijden aan het onrecht, altijd bedreigd en miskend, altijd het risico om niet staande te blijven in de verzoeking en het leven in Christus op te geven. Het is een smalle weg en een nauwe poort. In de wereld is de andere weg duizend malen eenvoudiger, desnoods in de naam van Christus – als we zijn kruis maar niet hoeven te dragen.

We delen echter ook in het bestaan van zijn opstanding. Dat is nu nog verborgen. Ons leven is in Christus

verborgen bij God. En bij God zal het openbaar worden als Christus geopenbaard wordt in heerlijkheid. Hij is opgestaan aan gene zijde van de dood. Wat dat betekent, is weergegeven door zijn hemelvaart. Het was al eerder op paasmorgen gezegd tegen de vrouwen: 'Hij is hier niet; Hij is opgestaan.' De Opgestane is niet op deze aarde en het leven in zijn opstanding is ook niet op deze aarde. Dat wil niet zeggen dat het niet waar of werkelijk is. Het is zo waar als Hij waar is en leeft. En straks worden wij met Hem geopenbaard in heerlijkheid. Tot die tijd dragen wij in het leven door zijn Geest op aarde, Hem navolgend, zijn kruis en zuchten wij met de hele schepping vanwege het lijden van het huidige bestaan, dat de Geest nog sterker kent dan wij, en daarom zucht Hij waar er geen woorden meer zijn voor het lijden (Rom. 8:26).

In de christelijke theologie gaat het om Christus en Hij is in deze wereld het meest zichtbaar aan het kruis – daar leren we God kennen. Van de Beek wordt niet moe om dit steeds weer aan de orde te stellen; het is een terugkerend thema in zijn zedelijke serie *Spreken over God*. Zijn lezers, daarentegen, worden er soms wél moe van.

In dit boek legt hij beknopt uit dat zijn benadering juist pastoraal en missionair gezien essentieel is. Met een optimistisch verhaal worden juist de mensen die het evangelie het hardste nodig hebben met een kluitje in het riet gestuurd. God is liefde, maar niet lief. Hij pikt niet alles, en dat is volgens Van de Beek maar goed ook.

Dr. A. van de Beek is emeritus hoogleraar theologie van de Vrije Universiteit in Amsterdam en bijzonder hoogleraar aan de Universiteit van Stellenbosch, Zuid-Afrika.

